

HILVERSOMS HISTORIE

De Hilversumse filmbrand

door Koos Ruijzendaal

Koos Ruijzendaal (1950) werd in Hilversum geboren en stamt uit een Bussums erfgooiersgeslacht. Die relatie was aanleiding voor zijn actieve betrokkenheid bij de historische kring Bussum. Hij schreef diverse artikelen voor onze zustervereniging, veelal over schokkende gebeurtenissen, zoals de eerste moord in 1902 en de eerste bankoverval in 1926 in Bussum. Ook deed hij uitgebreid onderzoek naar de Bussumse zoeaven.

Per toeval kreeg hij een aantal kranteknipsels in handen over de Hilversumse filmbrand van 1934 en na verder onderzoek werd het geheel verwerkt in een artikel dat aan de redactie van dit blad werd aangeboden. Het artikel werd enigszins bewerkt en er werden enige niet eerder gepubliceerde illustraties toegevoegd.

Koos Ruijzendaal werkt als Hoofd ketelhuis op het voormalig Philips complex aan de Jan van der Heidenstraat in Hilversum.

Bosdriift 100

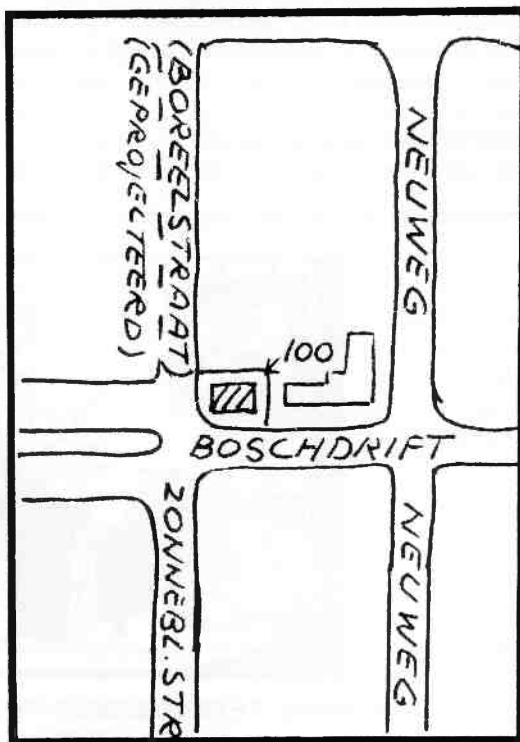
Begin september 1934 nam de R.K.-werklievenvereniging St. Joseph, behorende bij de St. Clemensparochie, aan de Bosdriift 100 een nieuw verenigingsgebouw officieel in gebruik. Het was grotendeels uit hout opgetrokken. De plattegrond van het gebouw laat zien, dat het in feite bestond uit een zaal met enkele kleine nevenruimten. Aan de kop van de zaal was een verhoging bestemd voor bestuursvergaderingen. Deze verhoging was ook bedoeld als podium waarop toneelvoorstellingen konden plaatsvinden. Achter in de zaal was een balkon met daaronder de zaalingang en een buffet.

Volgens de afgegeven bouwvergunning mochten er 130 personen in het verenigingsgebouw. Het bestuur liet echter 200 stoelen plaatsen. Deze stoelen stonden gewoon los op de grond. In de bouwvergunning wordt nergens gerept over filmvoorstellingen in het gebouw. De eerste maal dat die gegeven werd liep dit uit op

de grootste vooroorlogse ramp die Hilversum getroffen heeft.

Rio Rago

Op maandag 24 september 1934 vond er 's middags een vertoning plaats van de film "Rio Rago", die gaat over de missie op het Indische eiland Flores. De filmvoorstelling stond onder leiding van pater Buis (41), lid van de congregatie

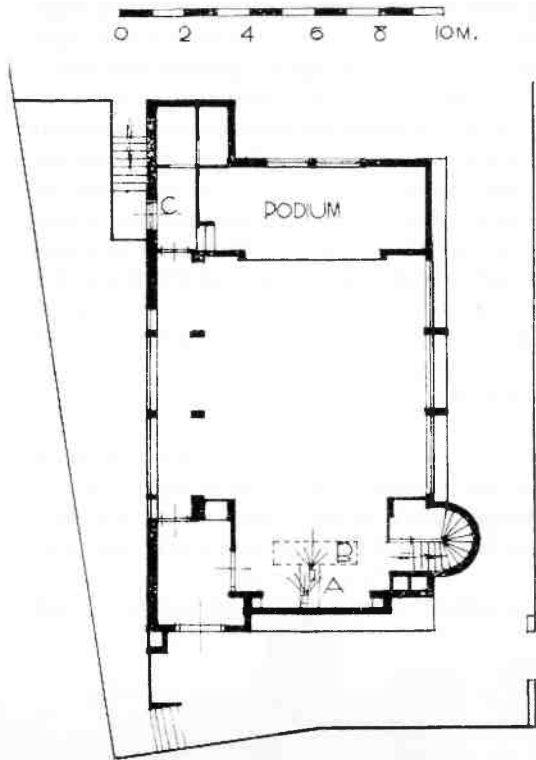

De ligging van het verenigingsgebouw St. Joseph, Bosdriift 100, op de hoek van de later aangelegde Boreelstraat, naar een situatieschets op de ontwerp-tekening van 1933 door de architect Nic. Andriessen. Op 1 juli 1934 werd het gebouw (door misverstand nog zonder vergunning) in gebruik genomen. Door de filmbrand van september 1934 had het gebouw een uitermate kort bestaan (bron: Streekarchief, Hilversum).

van het Goddelijk Woord uit Soesterberg. Film-
 operateur was broeder Duimel (34) van dezelfde
 congregatie. In de loop van de morgen hebben
 deze twee de filmapparatuur opgesteld, hierbij
 geholpen door een bestuurslid. Voor de film-
 voorstelling maakten zij gebruik van twee koffer-
 projectoren, geschikt voor het afdraaien van zo-
 genaamde normaalfilms. De film bestond uit
 acht rollen. Terwijl de ene rol draaide kon de vol-
 gende rol reeds op het tweede apparaat gezet
 worden. Om al té nieuwsgierige kinderen op af-
 stand te houden maakten de pater en broeder
 een soort filmkabine om de projectoren heen.
 Deze bestond uit een aantal stokken met daar-
 tussen tentdoek gespannen. Dat dit tentdoek
 van brandbaar materiaal was beseften ze op dat
 moment niet. Evenmin stonden ze er bij stil dat
 als er iets fout zou gaan deze 'kabine' de uitgang
 zou versperren. Ze gaven al gedurende enige ja-
 ren regelmatig in geheel Nederland filmvoorstel-
 lingen. Problemen hadden zich nog nooit voor-
 gedaan.

Een rampzalige voorstelling

De voorstelling begon om ongeveer half vijf. Er
 waren 146 kinderen, allen meisjes uit de St.Cle-
 mensparochie in het zaaltje. Voor het toezicht in
 de zaal was nog een tiental volwassenen aanwe-
 zig nl. 3 onderwijzers, 2 bestuursleden, 2 leden
 van de werk-liedenvereniging en nog 3 nonnen
 van het St.Carolushuis aan de Bosdrift. Tegen
 half zes naderde de film het einde. Wat er toen
 gebeurde kon niet meer exact achterhaald wor-
 den. Het is mogelijk dat het elektrisch snoer door
 overbelasting is ontbrand. Het meest waar-
 schijnlijke is echter dat de film is vastgelopen in
 de projektor. De 1000 watt projektie lamp zette de
 film, gemaakt van zeer brandbaar celluloid, met-
 een in brand. Pater Buis zag dat het fout ging en
 probeerde met water uit de nabijgelegen spoel-
 bak de vlammen te doven. De vlammen sloegen
 intussen al uit het apparaat en grepen het ten-
 doek aan. Pater Buis probeerde het brandende
 toestel nog weg te dragen maar de vlammen
 schroeien zijn handen al. Bovendien zat het ap-
 paraat met een snoer in een stopcontact vast.
 Hierdoor moest de pater het toestel op de grond
 zetten en zag hij geen kans meer het apparaat bij
 de klapdeuren weg te halen. De pater schatte
 achteraf dat hij ongeveer vier minuten in de

*Een plattegrond van het gebouw van de ramp. De opstel-
 ling van de filmtoestellen op een getimmerte (A), achter
 het buffet voor de bouw waarvan nooit toestemming werd
 verleend (B). De nooduitgang (C) die op slot zat (bron:
 'Vuur en Water', orgaan van de Kon. Ned. Brandweerve-
 reeniging, oktober 1934. Aanwezig in het Streekarchief,
 Hilversum).*

vlammen heeft gestaan voordat hij zijn poging
 het apparaat te blussen opgaf.

Paniek

Onder de kinderen was intussen grote paniek
 ontstaan. Enige begeleiders hadden reeds, om-
 dat de film het einde naderde, de zaal verlaten
 en de nog aanwezige begeleiders zagen geen
 kans om nog enige orde in de chaos van gillen-
 de en in paniek geraakte kinderen te scheppen.
 De kinderen op het balkon zagen nog net kans
 om voorlangs de brandende projektor de zaal in
 te rennen. Maar daar zaten ze met de andere
 kinderen in de val. De uitgang waardoor ze ook
 naar binnen waren gekomen werd door de bran-
 dende projektor versperd. In blinde paniek
 zochten de kinderen een uitweg. Hierbij werden

stoelen omvergelopen, waarover andere meisjes weer struikelden, zodat de paniek nog groter werd. Gillend verdrongen zij zich voor de ramen. Die waren nogal hoog gelegen en bovendien voorzien van kleine vensters. Sommige kinderen probeerden, lopend en staande op de rug van gevallen kinderen bij de ramen te komen en sloegen deze in. Dat bood nauwelijks een uitweg omdat de vensters te klein waren. Het vuur werd er wel verder door aangewakkerd. Verwoede pogingen van de meisjes om de nooduitgang aan de andere kant van de zaal te openen mislukten. De deur bleek aan de buitenkant op slot te zitten...

Hulp van buitenaf

Op dat moment fietsten de politieagenten A. Huigen en G. Otten langs het gebouw. Hun dienst zat er op en zij waren op weg naar huis.

Ze bemerkten dat er wat aan de hand was, gingen kijken bij het gebouw en zagen dat er binnen brand was. In zijn tuin naast het gebouw was G. Bouwhuis aan het spitten. Ook hij kwam kijken wat er aan de hand was en nam onwillekeurig zijn schop mee.

De agenten probeerden de nooduitgang te forceren. Met behulp van de schop lukte het de mannen het deurslot te forceren maar kwamen toen tot de conclusie dat de nooddeur naar binnen opendraaide en niet naar buiten zoals het hoort. Dat vertraagde de opening van de deur opnieuw. Gedrieën zagen ze toch kans de deur, tegen de angstig aandringende kinderen in, open te krijgen.

Er kwamen nog meer buurtbewoners op het tumult en de al uitbrakende rookwolken af. Zij zagen kans de hooggelegen ramen in te slaan en de kinderen daardoor naar buiten te trekken.

De filmbrand van 24 september 1934. Een foto van de voorzijde van het gebouw. De brandweer is bezig met de bluswerkzaamheden. De slachtoffers zijn dan al afgevoerd (foto: Streekarchief, Hilversum).

Van sommige meisjes brandden de haren en de kleren al. Anderen liepen door de glasscherven snijwonden op. Weer andere redders waagden onversaagd hun leven door het brandende gebouw in te gaan om de kinderen er uit te halen. Sommige meisjes hadden zich in paniek in de toiletten verstopt maar werden door hun redders naar buiten gesleurd. De namen van deze heldhaftige redders mogen best nog eens aan de vergetelheid worden ontrukkt. Het zijn: D. Elbertsen, mej. Erkelens, G. Schras, B. Muis, H. v.d. Velden, D. Kruijf, G. Winkelman, A.C. de Wit, R. Dijkstra en D. Does. Sommigen van hen werden zelf zodanig gewond dat zij een tijd arbeidsongeschikt waren. Pater Buis blonk tijdens het reddingswerk het meest uit; met ware doodsvrechting ging hij telkens weer het brandende gebouw in om de kinderen er uit te halen. Hoewel hij overdekt was met zware brand- en snijwonden ging hij steeds weer naar binnen tot hij er zeker van was dat er geen kinderen meer bin-

nen waren. Daarna zakte hij zwaargewond in elkaar.

Het vuur braakte intussen uit het dak van het gebouw. Velen kwamen op de brand af. De totaal overstuur geraakte meisjes waren door de buurt uitgezwermd. Toegestroomde ouders konden hun dochter niet vinden en raakten ook in paniek. De inmiddels gearriveerde brandweer onder leiding van brandmeester van Dam ging het vuur te lijf. Met hulp van een ladder werd een gat in het dak gehakt en hierna kreeg men de brand langzaam onder controle. Brandweerman van Raaijen werd door een vallende dakpan getroffen en liep een slagaderlijke bloeding op. Terwijl gewonde kinderen werden afgevoerd naar ziekenhuizen ontstond er een grote menigte. Daaronder bevonden zich burgemeester Lambooj, commissaris van Beusekom van de Hilversumse politie en de directeur publieke werken, tevens commandant brandweer, ir Groote. Toen men na een uur de brand meester was

De bluswerkzaamheden aan de achterzijde van het gebouw. Links achter de vluchtdeur, die – tegen de voorschriften in – bleek te zijn afgesloten (foto: Streekarchief, Hilversum).

bleek er niemand in het gebouw te zijn achtergebleven. Het gebouw zelf was veranderd in een ruïne. Alleen de muren stonden nog overeind.

Doden en gewonden

In totaal 46 kinderen hadden verwondingen opgelopen. De meeste daarvan mochten na in het ziekenhuis behandeld te zijn weer naar huis terug. De ernstig gewonden moesten achterblijven. Dat waren in de R.K.Z. de meisjes Jopie Magnin (7), C. Hilhorst (11), P. de Jong (7) en haar zusje J.C. de Jong (8), 2 zusjes Kolman, F. Dekker (12), G. van 't Klooster (8), C. Brouwer (8), A. Jongerden (9), A. Ouwekerk, D. Overgoor (15), A. de Wit (12), F. de Rijk (12), F. Boorsma (12), E. Jongeling (7), J. de Wit (12), F. Breijer, P. de Graaf. In het Diaconessenhuis werden verder Beppie Hilhorst (7), Corrie Koperdraat (11), H. Brandenhof (6), W. Tabak (10) en W. Boereboom (10) be-

handeld. Ook pater Buis lag in de R.K.Z. Bij sommige kinderen werd een longaandoening gekonstateerd, veroorzaakt door het inademen van giftige dampen.

De volgende dag overleed het eerste slachtoffer. Het was de 7-jarige Beppie Hilhorst. Twee meisjes, Corrie Koperdraat en Antje Jongerden, werden bediend omdat hun toestand zeer zorgelijk was. Woensdag 26 september overleed het tweede slachtoffer. Het was de 10-jarige Jeantje Reijnders die thuis verpleegd werd. In de avond van 28 september overleed Jopie Magnin.

Tijdens de begrafenissen van de slachtoffertjes was er een enorme publieke belangstelling en speelden zich emotionele taferelen af.

Het aantal dodelijke slachtoffers bleef dus tot drie beperkt. Sommige kinderen hebben hun verdere leven zichtbaar lidtekens overgehou-

De rouwstoet met het stoffelijk overschot van het eerste slachtoffer, de 7-jarige Beppie Hilhorst, passeert hier het verwoeste verenigingsgebouw (foto: Maasbode, 28 september 1934. Archief Provinciaal SVD, Teteringen).

Schoolvriendinnetjes van Beppie Hilhorst werpen zand op haar grafkist (foto: Maasbode, 28 september 1934. Archief Provinciaal SVD, Teteringen).

den. Een maand na de ramp werd pater Buis als laatste patiënt ontslagen. Toen hij het ziekenhuis mocht verlaten ging hij allereerst naar de ouders van de omgekomen meisjes.

Oorzaken van de ramp

De ramp trok grote aandacht. Aan de Bosdrift ontstond een soort ramptoerisme. Velen, ook van buiten Hilversum, kwamen zelf de plaats van de ramp in ogenschouw nemen.

Heel Nederland vroeg zich af hoe deze ramp kon gebeuren. De dag na de brand werd die vraag al gesteld aan ir. J.F. Groote, commandant van de brandweer. Die zei dat het geven van een filmvoorstelling in dit gebouw hoogst onverantwoordelijk was: *Er was geen gesloten en brandvrije filmkabine. Er is geen vergunning aangevraagd voor filmvertoning. Als dat wel was gebeurd gaat er altijd iemand van de brandweer naar het betrokken lokaal om te kijken of er aan de voorschriften is voldaan. Er wordt geëist dat een emmer water, natte doeken, zand etc. in de onmiddellijke nabijheid staan. Er zaten veel meer dan de toegestane personen in de zaal. Hier was daar allemaal niet op gelet.*

Kapelaan Jansen van de Clemensparochie vertelde echter aan een journalist van "De Gooi en Eemlander" dat pater Buis wel degelijk een vergunning had aangevraagd en verkregen. Om meer inzicht te krijgen in de oorzaak van de ramp, arriveerde in de loop van de dag C. Gordijn, commandant van de Amsterdamse brandweer en expert op het gebied van brand en brandbeveiliging.

De justitie liet intussen weten dat er tegen pater Buis en broeder Duimel een vervolging zou worden ingesteld wegens dood door schuld.

Wel of geen vergunning?

De eerste vraag die nu gesteld werd, was of er wel of geen vergunning voor de filmvoorstelling was aangevraagd. Dat bleek wel te zijn gebeurd. Aanvrager was (namens de propagandaclub) de politieagent Bergenhenegouwen, zelf een actief lid in het R.K. organisatieleven van de H.Hartparochie in Hilversum. Deze verklaarde de aanvraag te hebben ingediend bij de afdeling bijzondere wetten en de vergunning hiervandaan ook weer getekend te hebben teruggekregen. Commissaris van Beusekom beschuldigde zijn agent er welhaast openlijk van zelf een vergunning uitgetikt en ondertekend te hebben. Hij verklaarde: *Er was voor pater Buis inderdaad een vergunning aangevraagd, een afschrift daarvan heb ik nu gekregen, maar daar staat nooit bij of een vergunning is afgegeven of wie hem ondertekend heeft. Officieel kan niemand hem getekend hebben, ik zou dat moeten doen maar ik was die dag in Utrecht en mijn vervolgde dag weet van niets.* Van Beusekom vervolgde: *Bergenhenegouwen is zowel aanvrager (voor de R.K.-propagandaclub) als vergunninggever (als politieagent) geweest. Hij heeft het als 'een eigen onderonsje' afgehandeld. Bergenhenegouwen ontkende dit: Ik was inderdaad aanvrager, als politie-agent ken ik de weg, maar alles ging wél volgens de normen. Ik heb een getekende vergunning gekregen en deze doorgestuurd naar de paters. Wie hem getekend heeft weet ik niet maar er stond 'goed' bij.* Van Beusekom haalde hier zijn schouders over op: *Het kan best zijn dat pater Buis een getekende vergunning bij zich had. Maar die heeft dan in zijn brevier gezeten en die is verbrand.*

Van Beusekom was er zo van overtuigd dat Bergenhenegouwen mede schuldig was aan het drama, dat hij hem gelastte de Hilversumse politie op de begrafenis van de slachtoffertjes te vertegenwoordigen.

Terwijl de affaire speelde kwam politieklerk J.C. Huijsing met een doorslag van de afgegeven vergunning op de proppen. Nu bleek dat van Beusekoms beschuldiging van "het eigen onderonsje" niet waar was, maar veroorzaakt

werd door een misverstand. Per abuis bleken voor dezelfde filmvoorstellingen twee vergunningen te zijn aangevraagd.

De ene aanvraag (door Bergenhenegouwen namens de RK-propagandaclub) werd gehonoreerd terwijl de tweede aanvraag voor dezelfde filmvertoning (door een bestuurslid van de werkliedenvereniging) nog niet afgegeven was, hoewel de aanvraag al wel was beoordeeld en met een positief advies ter ondertekening was doorgestuurd naar Van Beusekom. Van Beusekom had het dus over de tweede aanvraag die hem niet bereikte. Huijsing had de eerste vergunningaanvraag uitgetikt. Inderdaad stond er "goed J.N." onder de vergunning. J.N. was de paraaf van inspecteur Jaap Nieuwold.

Deze was duidelijk verlegen met de zaak. Tegenover journalisten verklaarde hij: *Ik heb mijn paraaf er misschien te intuïtief onder gezet. Dat mag niet maar hij staat er nou eenmaal. Ik heb er wel bijgezegd dat de gebruikelijke voorwaarden gehanteerd moesten worden.* Bergenhenegouwen ontkende dit en zei dat dit bovendien onnodig was. De voorwaarden stonden op de vergunning aangegeven. Schoorvoetend gaf inspecteur Nieuwold toe dat zijn paraaf Bergenhenegouwen in de gedachte kon hebben gesterkt dat het dik voor elkaar was.

Merkwaardigerwijs schijnt nooit iemand aan Nieuwold de vraag te hebben gesteld waarom hij niet meteen gezegd heeft dat hij de vergunning getekend had.

Het bestuurslid dat de tweede aanvraag in diende had van pater Buijs gehoord dat hij al een vergunning had verkregen en wachtte zijn vergunning niet af. Hij moet hebben gedacht, dat men op het politiebureau wel in de gaten zal hebben gehad, dat reeds positief beschikt was op de eerste aanvraag voor dezelfde filmvertoning.

Schuldvraag en proces

Op 15 april 1935 begon voor de vierde kamer van de Amsterdamse rechtbank het proces tegen pater Buis en broeder Duimel, beiden gedagvaard als verdacht van dood door schuld c.q. nalatigheid. Als verdediger van beide geestelijken was mr. J.J.A.H. Huijben aangesteld. Het openbaar ministerie had mr. A.A.L.F. van Dulleman als openbare aanklager aangesteld. Rechtbankpresident was mr. A. Thöne. Er wa-

ren in totaal dertien getuigen gedagvaard.

Eén der getuigen was de brandexpert C. Gordijn. Hij liet twee identieke filmprojectoren de rechtszaal inbrengen en stelde ze op zoals ze op die noodlottige dag hadden gestaan. Daarbij gaf hij uitvoerig uitleg van de werking en de gevaren die aan het gebruik verbonden waren. Naar zijn mening hadden de pater en de broeder zich nooit verdiept in de handleiding van het apparaat. Daar stond in wat er in geval dat de projector in brand vliegt moest gebeuren. Pater Buis gaf als weerwoord: *Dat heb ik wel degelijk gelezen maar ook hier is de theorie mooier dan de praktijk. De vlammen schroelden mijn handen toen ik het apparaat probeerde weg te dragen. Dat dat kan gebeuren staat in de hele handleiding niet!*

Meerdere getuigen gaven hun lezing over het gebeuren op die fatale 24-ste september, ondermeer de 16-jarige meisjes Dinie Overgoor en Johanna van der Ven.

De vergunningenkwestie was het meest belangrijke onderdeel van het proces. Getuige Huijsing had als politieklerk de vergunning uitgetikt. De rechter vroeg hem wie de vergunningen opmaakte en tekende. Huijsing: *De formulieren kregen wij steeds met 100 stuks tegelijk aangeleverd vanaf het stadhuis, vooraf getekend door de burgemeester. Meestal maakte ik de voorwaarden op en stuurde dan de aanvraag door naar (de afdeling – red.) bijzondere wetten, niet beter wetend dan dat ze het daar verder onderzoeken. Ik kreeg ze dan getekend terug en stuurde ze door naar de aanvrager*

Keken uw chefs er nooit naar?, informeerde de verdediger. *Ik kreeg ze meestal getekend door de commissaris terug*, was het antwoord.

Aan ir. Groote, commandant van de brandweer, stelde de verdediger de vraag of de brandweer iemand stuurde om de zaak na te kijken. In tegenstelling tot zijn eerdere verklaring zei Groote nu: *Dat gebeurt zelden en dat is ook in dit geval niet gedaan. Er is eens bepaald door een brandmeester dat dat niet nodig was omdat het als te lastig werd ervaren. Deze brandmeester vond het voldoende als de voorwaarden op de vergunning stonden aangegeven.*

Welke brandmeester is dat? informeerde de verdediger. *Ik weet zijn naam niet. Bovendien is hij al jaren dood*, zei Groote.

Verdere verhoren

Pater Buis werd ook uitvoerig verhoord. Hij verklaarde niet te hebben geweten hoeveel personen er in het zaaltje mochten. *In ieder geval waren er nog een hoop stoelen vrij*, zei hij. De aanklager: *U had geen emmer water of natte lappen bij u*. Pater Buis: *Daar had ik in dit geval ook niet veel aan gehad. Ik was dicht bij de spoelbak gaan staan. Hierdoor heb ik het in ieder geval nog vier minuten uitgehouden* zei hij en herinnerde de aanklager er aan dat hij een maand in het ziekenhuis heeft gelegen.

Verder werd ook de heer Sikking, voorzitter van de werkliedenvereniging die het gebouw beheerde, verhoord. Deze verklaarde de bouwvergunning nooit nagelezen te hebben en dus ook niet te weten hoeveel personen er mochten zitten(!). Dat de nooduitgang op slot kon wist hij ook niet. (De aannemer die het gebouw bouwde had verklaard dat hij nooit op een nooduitgang een slot heeft gezet omdat dit tegen bouwvoorschriften was. Volgens hem moest iemand anders het slot na de oplevering alsnog gemontereerd hebben).

Er werden nog meer getuigen gehoord, waaronder de agenten Berghenegouwen en Huijgen alsmede J.M.J. van den Hoek, bestuurslid van de propagandacub die het gebouw gebruikte voor het vertonen van de film.

Het requisitoir

Op 16 april hield de aanklager zijn requisitoir. Hij sprak van grove schuld. *De zaal was totaal ongeschikt. Als filmcabine gebruikte men een tent van brandbare lappen. Er was geen emmer water of een natte dweil, wel een waterkraan maar een emmer werkt nu eenmaal sneller. Dat de vergunning is afgegeven zonder dat de brandweer is wezen kijken is merkwaardig maar ontlast de verdachten niet.* De aanklager gaf toe dat pater Buis ware doodsverachting toonde toen het misging en zei geen zware straffen te willen eisen omdat de verdachten moreel reeds zeer zwaar gestraft zijn. Hij eiste tegen pater Buis een boete van f 500,- subsidiair 2 maanden gevangenisstraf, een voorwaardelijke gevangenisstraf van 2 maanden en een proeftijd van 3 jaar. Tegen broeder Duimel eiste hij een boete van f 100,- subsidiair één maand gevangenisstraf, een voorwaardelijke gevangenisstraf van twee maanden en

Pater Simon Buis (1892-1960) die een hoofdrol vervulde bij de Hilversumse filmbrand. Een gedreven man en een krachtige persoonlijkheid. Zijn heldhaftig optreden werd alom geprezen. Zijn medeschuldigheid aan de ramp werd door de rechtbank niet bewezen geacht (foto: Archief Provinciaal SVD, Teteringen).

een proeftijd van drie jaar. Bovendien eiste hij tegen beiden een verbod om ooit nog eens filmvoorstellingen te geven.

De verdediging

De verdediger begon daarna aan zijn pleidooi. Mr Houben zei dat waar de overheid een vergunning afgeeft de overheid ook verantwoordelijk is. *De pater en de broeder deden er alles aan om de voorstelling goed te laten verlopen. De kabine diende om nieuwsgierige kinderen op veilige afstand te houden. Pater en broeder gaven al drie jaar voorstellingen in het gehele land en kwamen steeds andere voorschriften tegen. Men kan niet verwachten dat zij hebben geweten dat die in Hilversum niet werden nageleefd. Men kan hen onmogelijk verwijten dat er te veel kinderen in de zaal zaten. Zij kunnen immers niet weten welke bouwvergunningen er zijn afgege-*

ven. De les uit deze brand is duur geweest. In heel Nederland werden naar aanleiding van deze ramp zaaltjes en bioscopen gecontroleerd en op slechts weinig plaatsen hoefden de voorschriften niet verzwagd te worden. De voorstellingen verliepen immers altijd goed. Men moet de verdachten dan ook beoordelen op de ervaring die er toen was en niet de ervaring die wij nu hebben. Mijn conclusie is vrijspraak, aldus mr Houben.

De uitspraak

Voor de uitspraak wijdde 'De Gooi- en Eemlander' nog een redactioneel artikel aan de zaak: *Het geheel is een warnet van onduidelijkheden en tegenstrijdigheden. Vele kleine onachtzaamheden bleken opgeteld een ramp te veroorzaken. Het is onvoorstelbaar dat de gemeente reeds vooraf getekende vergunningen met 100*

stuks tegelijk opstuurt. Een klerk maakte de voorwaarden op en inspecteur Nieuwold tekent zonder nader onderzoek. Dat ook de brandweer geen aktie onderneemt omdat een reeds lang overleden brandmeester dat niet nodig vond, is eveneens onvoorstelbaar. Pater Buis kan moeilijk verweten worden dat er te veel kinderen in de zaal zaten. Toen het misging was hij een buitengewoon moedig man, aldus 'De Gooi- en Eemlander'.

Op maandag 29 april 1935 deed de rechtbank uitspraak: De schuld van pater Buis en broeder Duimel kon, volgens de rechter, niet wettig en overtuigend worden aangetoond. Hij sprak beide vrij.

Op 8 mei 1935 liet de aanklager weten geen hoger beroep te zullen aantekenen.

Pater Simon Buis

De man die onverwacht de hoofdrol in het drama van de Hilversumse filmbrand speelde was Pater Simon Buis, geboren in Medemblik op 12 november 1892. Zijn ouders hadden een landbouwbedrijf waar Simon meehielp. In 1910 ging hij naar het missiehuis in Streijl om te gaan studeren voor missionaris. Hiermee behoorde hij eigenlijk al bij de late roepingen. Simon Buis was een intelligent man, en ook fysiek was hij niet voor een kleintje vervaard. Zijn werkdrang en wilskracht waren onvoorstelbaar. De ramp in Hilversum toonde aan dat Simon Buis ook absolute doodsverachting had. In Teteringen studeerde hij 2 jaar filosofie. Toen in 1918 op de Soenda eilanden in Nederlands-Indië onderwijzers worden gevraagd besloot Buis om zijn onderwijsakte te halen. Hij deed hier zeven maanden over terwijl er normaal 2 jaar voor staat! In juni 1919 ging hij voor de eerste keer naar de oost. Vervolgens ging hij in 1922 naar de Verenigde Staten om zijn theologiëstudie te voltooien. Op 28 maart 1925 ontving Simon Buis zijn priesterwijding in Chicago. In mei 1925 keerde Simon Buis terug in Nederland.

Buis had zich in Amerika ook bekwaamd als cineast en had het idee opgevat propagandafilm over de missie te maken. Hij wilde graag filmen in de missiegebieden, maar zag een groot nadeel. Opgenomen films moesten opgestuurd en ontwikkeld worden in Amerika of Europa en hierdoor kon het maanden duren voor men wist welke opnames wel of niet gelukt waren. Buis wil ze zelf ter plaatse ontwikkelen en monteren. In juni 1929 ging hij daarom opnieuw naar de Verenigde Staten om in New York een opleiding voor cineast te volgen. De cursus van 1 jaar deed Buis in 3 maanden. In maart 1930 kwam Simon Buis weer naar Indië. Nu met 27 kisten vooral gevuld met filmapparatuur. Buis maakte drie films: Amor

Ira, Anak Woda en Rio Rago. In mei 1932 keerde Buis terug in Nederland en ging met zijn films het land door om voorstellingen te geven. In 1936, dus twee jaar na de brand in Hilversum, keerde hij terug naar Indië als overste van de missie op Lombok en Flores. De onverschrokken pater kwam door de Japanse bezetting en de onafhankelijkheidsstrijd heen, maar zijn fysieke gestel heeft daarvan zwaar te lijden gehad. In oktober 1951 keerde hij voorgoed terug naar Nederland. Doktersbehandelingen en operaties waren voor hem aan de orde van de dag. In 1953 moest zijn rechteronderarm geamputeerd worden. Daarbij liet Simon Buis nog eens zien welke onvoorstelbare wilskracht en doorzettingsvermogen hij had. Twee maanden na de operatie kon Buis al uitstekend linkshandig schrijven. En op zijn typemachine liet hij een voetpedaal maken waardoor hij de wagen terug kon laten bewegen. In 1960 moesten een nier en een hersentumor verwijderd worden. Daarmee kwam ook voor pater Buis langzaam het einde in zicht. Wilskracht en onverzettelijkheid maakten plaats voor berusting, maar Buis bleef doodsverachting houden. In augustus 1960 werd hij bediend. Na afloop hiervan zei Buis: "Ik heb mijn ticket voor de grote reis gekocht, nu hoop ik dat de trein gauw komt". Simon Buis is op 25 augustus 1960 in het missiehuis te Deurne overleden en aldaar begraven. Een in alle opzichten veelzijdige, markante en opmerkelijke persoonlijkheid was niet meer.

De missiefilms van Simon Buis zijn de laatste jaren weer in de belangstelling geweest. Voor historici zijn zij interessant vanwege de getoonde klederdrachten. In het Amsterdamse filmmuseum is "Ria Rago" onder grote belangstelling hervertoond.

Nawoord

Al een paar dagen na de brand stuurden de ouders van vele meisjes een open dankbrief aan pater Buis en andere redders. Hierin stond o.a.: *Wij kunnen God niet genoeg danken voor wat pater Buis, zelf levensgevaarlijk getroffen, in zulke moeilijke ogenblikken deed om onze kinderen te behoeden voor een nog grotere catastrofe.* Deze brief was mede ondertekend door ouders van de dodelijke slachtoffertjes. Ook heeft een persoon of instantie zich tot de Commissaris van de Koningin in Noord-Holland gewend met het verzoek Pater Buis voor te dragen voor een onderscheiding wegens zijn moedige gedrag tijdens de brand. Deze heeft hier, hangende het onderzoek en de ingestelde vervolging tegen pater Buis, van afgezien. Na de vrijspraak is het blijkbaar niet meer ter sprake geweest.

Een jaar na de brand was er in het missiehuis te Soesterberg een reünie van meisjes met hun ouders, hun redders en pater Buis.

Het verenigingsgebouw is na de brand afgebroken en niet meer herbouwd.

Missionaris van het volleybal

Tijdens zijn studietijd in de Verenigde Staten van 1922 tot 1925 maakte Simon Buis kennis met het volleybalspel. Hij was daarover heel enthousiast en introduceerde dat bij zijn terugkeer naar het moederland. De studenten van het missiehuis te Teteringen werden de eerste volleybalspelers in Nederland. Vanuit Teteringen werd het volleybalspel verspreid over ons land.

In 1975 werd er ter ere van het feit dat Simon Buis 50 jaar daarvoor het volleybal in ons land introduceerde in het nabijgelegen Uden internationale kwalificatiewedstrijden gehouden voor de Europese kampioenschappen volleybal, waaraan ploegen uit Nederland, Spanje, Finland en Zwitserland deelnamen.

Bronnen

'De Gooi- en Eemlander' van 1934 en 1935

'De Maasbode' van 1934

Rijksarchief Haarlem

Archief congregatie van het Goddelijk woord (missiehuis) te Teteringen, met speciale dank aan pater De Beer s.v.d. (afkorting van Societas Verbi Divini, Gezelschap van het Goddelijk Woord), de nu 83-jarige ex-medewerker van pater Buis, voor zijn hulp.

Streekarchief, Hilversum.

Zondag 15 september 1935. Reünie van de betrokkenen bij de brand bij Pater Buis in het missiehuis te Soesterberg (foto uit een Goois nieuwsblad d.d. 18 september 1935. Arch. Provinciaal SVD, Teteringen).